وزارت کشور
سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور
شنبه‌های آموزشی
۲۵ مرداد
۱۵ August ۲۰۲۰
۲۵ ذی الحجه ۱۴۴۱
ویژه کارکنان شهرداری‌ها، دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی شهر و روستا
آموزه‌های منابع طبیعی پایدار
شماره ۱۰

منابع طبیعی و اسلام

یکی از موهبت‌های الهی در زمین، جنگل‌ها و مراتع هستند که گیاهان در آن‌ها خودرو در دامنه کوه‌ها، دشت‌ها و صحراها سر از زمین برمی‌آورند و زمین را به سبزه‌زارهای دل‌انگیز و با طراوت مبدل می‌سازند. پوشش گیاهی زمین اعم از جنگل‌ها و مراتع در حفاظت از آب و خاک، این دو نعمت بزرگ الهی، در بقای حیات بشر سهمی بسزا دارند. وقتی باران‌های پیاپی و تند بر زمین‌های بی گیاه یا کم گیاه می‌بارد، جریان‌های باریک آب به هم پیوسته و به سیل‌های ویرانگر و زیان‌بار تبدیل می‌شود و با شستن و حمل خاک‌های حاصلخیز، فرسایش آبی‌خاکی را پدید می‌آورد و در یک جمله، باران که رحمت و نعمت الهی است به نقمت بدل می‌شود.

به جنگل‌ها و مراتع در قرآن با واژه‌هایی چون شجر، نبات، زوج کریم، زوج بهیج، جنّات معروشات، جنّات الفافاً، حدائق غلباً، اب و مرعی اشاره شده است. در آیه ۱۰ سوره لقمان می‌فرماید: فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ «در روی زمین انواع گوناگونی از جفت‌های پرارزش رویاندیم ». کریم از نام‌های خداوند متعال است. خداوند کریم، قرآن کریم، زوج کریم. این صفت ارزش بسیار بالای گیاهان و درختان را می‌رساند. نتیجه بررسی آیات قرآن و گروهی از روایات درباره جنگل‌ها و مراتع عبارت‌اند از:

۱. جنگل‌ها و مراتع در زمره نعمت‌ها و موهبت‌های بزرگ الهی قرار دارند تا آدمیان در برابر این نعمت‌ها شکرگزار باشند و در صیانت، نگهداری و احیای آن‌ها که حیات موجودات زنده و بشر به آن‌ها بستگی دارد، بکوشند.

۲. از دیدگاه قرآن، جنگل‌ها و مراتع اهمیت فراوانی دارند. صرف‌نظر از آیاتی که به‌طور مستقیم به واژه‌هایی از قبیل «نبات» که شامل مراتع و «شجر» که شامل جنگل‌هاست اشاره می‌کنند، دست‌کم ۶ آیه از قرآن به جنگل‌ها و ۶ آیه نیز به مراتع اختصاص دارد و نزدیک به ۷۵۰ آیه، مستقیم و غیرمستقیم به موضوع طبیعت اشاره دارد. درباره هر یک

از این دو، روایات متعددی از معصومین[۶] نیز وارد است و این همه نشانگر اهمیت خاصی است که در قرآن و روایات به جنگل‌ها و مراتع داده شده است.

۳. جنگل‌ها و مراتع بستر و به تعبیر قرآن متاع زندگی آدم‌ها و حیوانات هستند (مَّتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ) (عبس/۳۲) و آنان نیز در جنگل‌ها و مراتع سهم دارند. جنگل‌ها کانون تنوع زیستی حشرات، حیوانات و پرندگان‌اند و شرایط آن‌ها به‌گونه‌ای است که همه ی نیازهای این موجودات را برآورده می‌کنند. از واژه "مرعی" که دو بار در قرآن آمده، چنین برمی‌آید که در نام‌گذاری مراتع حق حیوانات نیز در نظر گرفته شده است. از این رو نابود کردن مراتع درواقع تجاوز به حقوق دام‌ها و حیوانات بی‌زبانی است که در برابر انسان‌های مقتدر و ستمگر نمی‌توانند از خود دفاع کنند.

۴. برخی آیات مرتبط با جنگل‌ها، گیاهان و محصولات کشاورزی، به‌شدت از اسراف و زیاده‌روی در بهره‌برداری از آن‌ها نهی می‌کنند. در آیه ۱۴۱ سوره انعام با جمله «وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ» به آدمیان هشدار می‌دهد که زیاده‌روی در مصرف این نعمت‌های الهی، از گناهان است و خداوند اسراف‌کاران را دوست ندارد.

۵. جنگل‌ها و مراتع نشانه هستی، حکمت، قدرت و علم لایزال الهی‌اند و زیبایی، نظم حیرت‌آور، شگفتی‌ها، رمز و راز و هزار و یک نکته نهفته در آن‌ها از وجود دانش و تدبیر ناپیدایی حکایت دارد که در پشت پرده آفرینش، خدایی می‌کند.

۶. رویش گیاهان از موجودات بی‌جان نوعی ایجاد حیات در مردگان و نشانگر درستی معاد است. خدایی که قدرت دارد از موجودات بی‌جان، یعنی دانه‌ها چنین مجموعه‌های عظیمی از جنگل‌ها و مراتع بیافریند، می‌تواند مردگان را نیز زنده کند.

